

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄՄԱՏ
ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՎԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ Ծ Ր Ա Գ Ր Ե Ր

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ

(ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ)

1—IV ԴԱՍԱՐԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ 1937

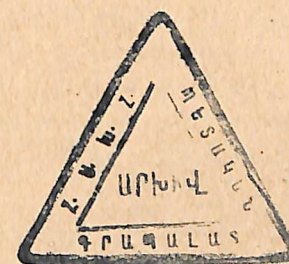
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ ԼՈՒՍԺՈՂԱԿՈՄՍԱՑ
Տարրական դպրոցների վարչություն

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ
Ծ Ր Ա Գ Ր Ե Ր

ՀԱՅՈՑ ԼԵՋՈՒ

(ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ)

I—IV ԴԱՍԱՐԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ

Ն Ա Խ Ա Բ Ա Ն

1—4-րդ դասարանների հայոց լեզվի 1936 թվի հրատարակության ծրագիրը տառապում էր մի շարք թերություններով: Վատ էր կազմված առանձնապես 3—4-րդ դասարանների քերականության ծրագիրը, վորի մեջ խցկված էր բարձր դասարաններում անցնելիք նյութի մի զգալի մասը:

Այս հանգամանքը վնասում էր լեզվի ուսուցման գործին և հնարավորութուն չէր տալիս ուսուցչին ծրագիրն անցնել վորակով, այնպես, վոր աշակերտությունը կարողանար յուրացնել անցած նյութը:

Ծրագրի մյուս բաժինները նույնպես թերի էին, ձևակերպումներն անհասկանալի և խճողված, լեզուն՝ վատ, նյութը՝ պակասավոր:

Այս տարվա հրատարակության մեջ ըստ հնարավորին վերացված են այդ թերությունները: Գրավոր և բանավոր խոսքի բաժինները խմբագրված են և ճշտված, 1-ին դասարանում ավելացված է գրաճանաչության ուսուցման բաժին, կարդալու բաժնում մտցված են վորոշ ուղղումներ: Հիմնովին փոփոխված է քերականության բաժինը, վորը թեթևացված է ի հաշիվ այն անտեղի մոնոքենտրիզմի, վոր կար նախորդ հրատարակության մեջ:

1—2-րդ դասարանների քերականության ծրագիրը խմբագրված է իբրև նախաքերականական գիտելիքների ծրագիր:

3-րդ դասարանի ծրագրում թողնված է նախադասության ուսումնասիրությունը, իսկ ձևաբանությունից՝ գոյականի և հոլովման ուսուցումը:

4-րդ դասարանի ծրագրում արվում է խոսքի մյուս մասերի պարզ ծանոթությունը (ի՞նչ է ածականը, ի՞նչ է դերանունը, ի՞նչ է թվականը և այլն), բայի և խոնարհման ուսումնասիր-

11-285519ր

թաւթյունը, առանց սակայն վորեւ մանրամասնութեան, ապա նաեւ բառակաղմութեանը:

Այս յեղանակով 4-րդ դասարանն ավարտող աշակերտներն անցնում են տարրական քերականութեանը, առանց ծանրաբեռնվելու իրենց անմատչելի մանրամասնութեաններով, միանգամայն նախապատրաստվելով 5—7-րդ դասարանների ծրագիրն անցնելու համար:

Նախորդ հրատարակութեան մեջ կար մի խոշոր թերութիւն է. դա ծրագրի բացատրականի պակասն էր: Այս տարվա ծրագրում տրվում է ընդարձակ բացատրական, վոր մեծ ուժանդատութիւն կլինի մեր ուսուցչութեանը:

Ծրագրի գեղադրութեան բաժինը մնացել է անփոփոխ:

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ

Բ Ա Յ Ա Տ Ր Ա Կ Ա Ն

Տարրական դպրոցի հայոց լեզվի դասավանդման նպատակն է՝ կարդալու, գրելու և իր միտքն արտահայտելու սխտեմատիկ գիտելիքներ ու հաստատուն ունակութիւններ տալ աշակերտին:

Յուրաքանչյուր ուսման տարվա ծրագրային նյութը դասավորված է ըստ հետևյալ բաժինների. ա) կարդալ, բ) բանավոր խոսք, գ) գրավոր խոսք, դ) քերականութիւն և ուղղագրութիւն (3-րդ և 4-րդ դասարաններում բ. և գ. բաժինները միացված են): 1-ին տարվա համար տրվում է նաեւ գրաճանաչութեան ուսուցման բաժին: Սակայն նյութի այսպիսի դասավորութիւնը ամենեւին չի նշանակում, թէ այս կարգով ել պետք է ավանդվի մայրենի լեզուն: Իսկ ընդհանրապէս բաժինների պարապմունքները կապ ունեն իրար հետ: Խոսքի դարգացումը, վորպէս աշխատանքի հիմնական բաժին, պետք է տեղ ունենա լեզվի ամենողման բոլոր բաժիններում: Նույնը պետք է տեսլ նաեւ կարդալու վերաբերյալ. կարդալու հետ կապված են խոսքի ուսուցման աշխատանքի բաղմաթիւ տեսակները, ինչպէս և քերականութեան ուսուցման աշխատանքների զգալի մասը:

Ուսման պլանով հայոց լեզվին հատկացված ժամերը զանազան բաժինների վրա բաշխելիս՝ նկատի պետք է ունենալ, վոր ցածր դասարաններում ժամանակի մեծ մասը տրվելու յե կարդալ-գրելուն¹⁾, իսկ բարձր դասարաններում՝ համեմատական չափով բաշխվելու յե կարդալու, խոսքի ուսուցման և քերականութեան վրա:

Ուսման առաջին տարում պետք է տալ կարդալու և գրելու սկզբնական ունակութիւններ, վորպէս աշակերտի գրական լեզուն մշակելու անհրաժեշտ նախադրյալներ: Նախքան գրաճա-

1) Տէ՛ս գեղադրութեան առանձին ծրագիրը:

նաչուլթյանն անցնելը, անհրաժեշտ է յերկու վեցորդակ նվիրել նախապատրաստության: Այդ շրջանում զրույցի և պարապմունքների այլ ձևերի միջոցով պետք է վարժեցնել յերեսաներին բանավոր կերպով բառերը վանկերի բաժանել, վանկերը՝ հնչյունների, ապա ամբողջ բառերից անջատել այս կամ այն հնչյունը, ապա հաջորդական կերպով տրված հնչյուններից կազմել վանկեր և բառեր:

Որինակ. 1) Ի՞նչ հնչյուն ես լսում «սսս», «սսսս», «շշշ» բառերի սկզբում, վերջում կամ սկզբում ու վերջում:

2) Ի՞նչ հնչյուններից է կազմված «տտտ» բառը:

3) Ի՞նչ բառ կկազմես ս ս ր հնչյուններից:

4) Ասա «սար» բառի առաջին տառը, վերջին տառը, միջին տառը և այլն:

Դրան զուգընթաց աշակերտը նախապատրաստվում է գրելուն՝ զանազան տեսակի գծեր քաշելով, նկարներ գծելով, նկարները մանրագծելով և այլն:

Դրաճանաչությունն անցնելիս պետք է պահպանել կազմությամբ հեշտ բառերից ղեպի դժվարը (նախ բաց վանկերով՝ միավանկ բառերով, ապա միակ վանկով և բաղմավանկ բառերով), ինչպես և արտասանությամբ ու գրությամբ հեշտ հնչատառերից ղեպի դժվարն անցնելու սկզբունքը:

Ծրագրի գրավոր խոսքի բաժնում և ղեղադրության ծրագրում նույնպես մատնանշված է, վոր անհրաժեշտ է գրելու նյութի սխտեմատիկ ընտրություն կատարել՝ հաջորդականություն պահպանելով տառերը գրելու ունակություն զարգացնելու մեջ:

Դրաճանաչության ուսուցումը պետք է սկսել միաժամանակ և՛ տպագիր, և՛ ձեռագիր շրիֆտով:

Առաջին դասարանից սկսած՝ գրավոր աշխատանքների ժամանակ առանձին ուղադրություն պետք է դարձնել թե՛ ղեղադրության և թե՛ ուղղադրության վրա:

Խոշոր ուղադրություն պետք է դարձնել աշակերտի խոսքի զարգացման վրա: Դա վերաբերվում է վոչ միայն խոսքի արտաքին կողմին (բարբառայնությունից զերծ արտասանության, առողջամտության), այլև նրա բովանդակությանը:

Կարողանալ կապակցված կերպով հաղորդել իր դիտողությունները, ընդհանրացումներ ու հետևություններ անել, նյութը շարադրելիս հաջորդականություն պահպանել՝ ուսուցչի հար-

ցերի ոգնությամբ—ահա խոսքի զարգացման առաջին քայլերի խնդիրները: Այդ նպատակով ծրագրում բառապաշարի հարստացման, գրքի, նկարների միջոցով կատարվող աշխատանքներ կան, այլև առանձին զրույցներ՝ տանը կարգացած կամ ունկընդրած գրքերի շուրջը: Անհրաժեշտ է զարգացնել մեջ ուսման առաջին խի որից հետաքրքրություն ու սեր զարգացնել ղեպի գիրքը:

Առաջին դասարանից սկսած դործնական վարժություններ են տրվում նախադասության վերաբերյալ:

Նախադասության մեջ բոլոր բառերն իմաստով իրար են կապված, բայց վորում այդ կապը կարելի չէ բացահայտել իմաստակց հարցերով («Հրաչիկն ընկերների հետ զբոսնում է պարտիզում»: Ո՞վ է զբոսնում.—«Հրաչիկը»: Հրաչիկն ի՞նչ է տնում.—«Հրաչիկն զբոսնում է»: Վո՞րտեղ է զբոսնում.—«Պարտիզում»: Ո՞ւմ հետ է զբոսնում.—«Ընկերների հետ»):

Աշակերտներին նախադասությանը ծանոթացնելու համար բերված որինակները պետք է լինեն միանգամայն պարզ, չեղումներին և բացառություններին կծանոթանան ավելի ուշ, պարզ նախադասությունը յուրացնելուց հետո:

Յերկրորդ դասարանում պետք է ավելի ամրանան կարգալու, գրելու և բանավոր խոսքի զարգացման ունակությունները: Ուսման 2-րդ տարում տրվելու յեն նաև լուս կարգալու վարժություններ: Պետք է ավելի արագ գրեն աշակերտները, բայց վոչ ի մնաց գրի վորակի:

Խոշոր նշանակություն տալով ինքնուրույն ընթերցանության ունակությունների զարգացմանը, ծրագրում առաջին դասարանից սկսած տեղ է տրված արտադարձական ընթերցանությանը: Յերկրորդ դասարանում սկսելով յերեսաներին մատչելի աշխատանքներից (ով ի՞նչ գիրք է կարդացել, կամ ի՞նչ են կարդացել նրա համար մեծերը), հաջորդ դասարաններում այդ աշխատանքները բարդանալու յեն. աշակերտները պետք է կարողանան զբաղուցակից ընտրություն կատարել:

Այդ աշխատանքն ուսուցիչը պետք է ղեկավարի յերկու ուղղությամբ:

1) Յեղնելով աշակերտների պատրաստականության աստիճանից և հարցախրությունից, նա պետք է ոգնի նրանց ընտրելու անհրաժեշտ գիրքը ընթերցանության համար:

2) Նա պետք է զրույցի միջոցով ոգնի աշակերտներին, վոր

նրանք հասկանան իրենց կարգացած գրքերը. կարգացած գրքերի վերաբերյալ դրույցը կարելի չէ կազմակերպել նաև դասարանում, հատկապես այն ժամանակ, յերբ բոլոր աշակերտները նույն հարցի շուրջը կարգացել են մի կամ մի շարք (տարբեր) գրքեր:

Բանավոր և գրավոր խոսքի բաժնում գեանդված են զանազան վարժություններ, վորոնք նպաստում են բանավոր և ինքնուրույն գրավոր խոսքի ունակությունների դարգացմանը:

Քերականության պարապմունքների ընթացքում աշակերտներին պետք է զուտ գործնական ճանապարհով սովորեցնել առարկայի անունը, առարկայի հատկության, թվի և գործողության անունը, առանց հիշատակելու քերականական տերմինները:

Այս դասարանում աշակերտները բառը վանկերի և հնչյունների բաժանելու ունակություն են ձեռք բերում, ըստ վորում նրանք գաղափար են կազմում ձայնավոր և բաղաձայն հնչյունների և բառի շեշտի մասին: Այս գիտելիքներով աշակերտները ձեռք կբերեն կանոնավոր ու ճիշտ գրելու ունակություն: Մասնավորապես բառը վանկերի բաժանելու ունակության հետ և կապված տողադարձ անելու ունակությունը:

Այս դասարանում ծանոթություն և տրվում գրությամբ և արտասանությամբ տարբերվող բառերի մասին և արտագրության միջոցով վարժություն և կատարվում նրանց շուրջը (վարդ, մարդ, չոգ և այլն):

Առաջին դասարանում հիմնականում խոչոր ուշադրություն դարձնելով սխալների կանխման վրա, այնուամենայնիվ կատարած ուղղադրական սխալի վրա տարբեր թանաքով պետք է գրել ճիշտը: Մյուս դասարաններում ուսուցիչը մեծ մասամբ պետք է սխալ տառն ընդգծի և սխալի վրա զծի, ապա վերևում ճիշտը գրի, իսկ բարձր դասարաններում անցած կանոնի շուրջը սխալ կատարելու գեպքում, կարելի չէ յերբմն ընդգծել սխալները, վորպեսզի իրենք՝ աշակերտները կարողանան ուղղել այդ սխալները, ըստ վորում պետք է ընդգծել վոչ թե մի տառը, այլ բառի այն ամբողջ մասը, վորի մեջ սխալ և թույլ տրված (արմատ, նախածանց, վերջածանց, վերջավորություն):

Սխալն ուղղված բառը աշակերտը մի քանի անգամ պետք է գրի իր տետրում:

Յերրորդ դասարանում (ինչպես և հաջորդ դասարանում) քերականությանը և ուղղագրությանը մեծ տեղ և տրված, վորովհետև այս դասարանում կարգալու, գրելու և բանավոր խոս-

քի վարգացման ունակությունները համար հաստատուն հիմք և դրվում:

Այս դասարանում աշակերտները ծանոթանում են կապակցված խոսք կազմելու յեղանակներին (նախադասության ուսմունք), ինչպես և գոյականին:

Սկսելով ծանոթանալ գոյականին, հարկավոր է դրա համար ոգտագործել այնպիսի բառեր, վորոնք առարկա չեն ցույց տալիս (մարդ, գիրք, գրիչ, տուն և այլն): Զուգահեռ կերպով պետք է ցույց տալ, վոր առարկա ցույց տվող այդ բառերը պատասխանում են ո՞վ կամ ի՞նչ հարցերին և ապա անմիջապես վարժեցնել աշակերտներին այդ բառերի փոփոխությանը՝ ո՞վ, ո՞ւմ կամ ի՞նչ, ինչի՞ և մյուս հարցերով: Հետագայում աշակերտները ծանոթանում են այնպիսի բառերի հետ, վորոնք ցույց են տալիս առարկաների խմբեր (աղամիին, սարյակը, ծիծեռնակը—թռչուններ են), պարզել աշակերտներին, վոր այդ բառերը նույնպես պատասխանում են ո՞վ, ի՞նչ հարցերին և փոփոխվում են մյուս հարցերին համապատասխան:

Պետք է սովորեցնել, վոր նախադասության մեջ գոյականը լինում է յենթակա, կամ լրացում. յուրաքանչյուր գոյական անցնելուց առաջ նախ պարգաբանվում է նրա բովանդակությունը և ապա մատնանշվում, վոր նա կարող է պատասխանել ո՞վ կամ ի՞նչ, ո՞ւմ կամ ինչի՞ և այլ հարցերի և փոփոխվել այդ հարցերով: Այս դասարանում պետք է անցնել նաև հասարակ և հատուկ անունները, գոյականի թվը և հոլովները: Հոլովները պետք է անցնել նախադասությունների միջոցով:

Զորրորդ դասարանում ուսումնասիրվում են խոսքի մյուս մասերը՝ ածական, թվական, դերանուն, բայ, մակբայ, կապ, չաղկապ և ձայնարկություն: Յուրաքանչյուրի մասին գաղափար տալիս նշվում է նրա հիմնական հատկանիշը (որինակ՝ ածականը առարկայի հատկությունը ցույց տվող բառ է, թվականը առարկայի թիվը ցույց տվող բառ է, բայը առարկայի գործողությունը կամ գրությունը ցույց տվող բառ և այլն):

Այս դասարանում ավանդվում է նաև բայի խոնարհումը հիմնական ժամանակներով՝ ներկա, անցյալ և ապառնի: Ժամանակը վորոշելիս աշակերտը պետք է յեյնի խմաստից: Անցյալ և ապառնի ժամանակների զանազան տեսակները նշելու կարիք չկա: Բոլոր ապառնի ժամանակները պետք է կոչվեն «ապառնի», բոլոր տեսակի անցյալ ժամանակները՝ «անցյալ»:

Յերբորդ և չորբորդ դատարաններում պետք է ավանդել ուղղադրութեան բոլոր կանոնները սխառմատիկաբար. այս բաժնում պետք է լինի և՛ «Յ» ձայնակապի, և՛ «Ը» ձայնավորի, և՛ բաղաձայնների, և՛ յերկհնչյունների, և՛ ածանցների ուղղադրութիւնը:

Չորբորդ դատարանն ավարտում և ամրապնդում է նախորդ դատարանում աշակերտի ստացած ունակութիւնները: Արագացվում է կարգալու, ինչպես և գրելու տեսակը, ավելի մեծ տեղ է տրվում ինքնուրույն գրավոր աշխատանքներին:

Ինքնուրույն գրավոր աշխատանքներն ուսուցիչը ղեկավարում է յերկու ձևով. 1) աշակերտներին անմիջական ցուցումներ և ոգնութիւն է ցույց տալիս պլանները մշակելու գործում, խոսքի շարադրման աշխատանքում դժվարութիւնների հանդիպելիս և մտքերն արտահայտելու համար լեզվական համապատասխան միջոցներ ընտրելու գործում, և 2) ուղղում է աշակերտներին գրավորները, բազմակողմանի քննութեան յենթադիւլով այդ գրավոր աշխատանքները՝ բովանդակութեան, պլանի, նյութի կանոնավոր շարադրելու համար լեզվական միջոցները հաջող ընտրելու տեսակետից և այլն:

Պետք է ոգտադործել նաև ինքնուրույն աշխատանքի տարբեր ձևերը բարձր, մասամբ և ցածր դատարաններում (զանազան ձևի ուղղադրական աշխատանքներ և առաջադրութիւններ, «լուռ կարդալու» առաջադրութիւններ, կարգացածի, ինչպես և նկարի կապակցութեամբ մտքերը գրավոր արտահայտելու աշխատանքներ, կամ ինքնուրույն գրավոր աշխատանքներ): Վորպեսզի այդ աշխատանքները չլինեն պարզապէս մեքենական աշխատանքներ, դրա համար այդ աշխատանքները պետք է մանրակրկիտ կերպով ձևակերպվեն հրահանգի մեջ: Այսպէս որինակ՝ «լուռ կարդալու» նյութ տալով, ուսուցիչը պետք է հրահանգը ձևակերպի միանգամայն կոնկրետ հարցերի միջոցով, այնպիսի հարցերի միջոցով, վորոնք նպատակ ունեն աշակցելու նյութի բովանդակութեան այս կամ այն մասը շարադրելուն և կամ նպատակ ունեն բացատրելու լեզվական միջոցների ընտրութիւնը՝ տեքստը շարադրելու ընթացքում (ինչպիսի բառեր ու դարձվածքներ և ընդունել հեղինակը տեքստը շարադրելու, այս կամ այն կողմը հազորդելու համար և այլն):

Կարգացած նյութը շարադրելու կամ նկարով աշխատելու համար առաջադրութիւն հանձնարարելիս ուսուցիչը պետք է

ճշտորեն հաշվի առնի, թե ինքնուրույն աշխատանքներին հառկացված ժամերին ինչը կարող է գլուխ բերվել, իսկ առաջադրութիւններն այնպէս ձևակերպի, վոր նրանց հարցերին պատասխանելիս վոչ մի դժվարութիւն չստեղծվի:

Պետք է բոլոր միջոցները ձեռք առնվեն, վոր գրավոր աշխատանքների հրահանգները կատարելիս կանխվեն աշակերտների ուղղադրական սխալները (տալ ուղեցույցներ, հիշեցնել, վերականգնելու դեպքում բացատրութիւն ստանալու համար աշակերտները դիմեն ուսուցչին և այլն): Նույն միջոցները պետք է կիրառվեն նաև ուղղադրութեան հրահանգների դեպքում, որին նախ՝ չտալ աշխատանք այնպիսի կանոնների շուրջը, վորոնք չեն անցել աշակերտները:

Պետք է խուսափել ինքնուրույն աշխատանքի բոլոր առաջադրութիւնները մեքենայորեն կատարել տալուց (որինակ՝ ամբողջ դասին մեքենայական արտադրութիւն և այլն), անհրաժեշտ է, վոր աշխատանքի մեջ ինքնուրույն ստեղծագործական մոմենտ մտցվի:

Վերջապէս, թե ինքնուրույն և թե ուսուցչի ոգնութեամբ կատարվող բոլոր վարժութիւններին (կարդալու, գրելու, ընթակնական աշխատանքների) համար պետք է ընտրել բովանդակալից, աշակերտին հետաքրքրող և հասարակական-դաստիարակչական նշանակութիւն ունեցող նյութ:

Մ Բ Ա Գ Ի Բ

Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն Դ Ա Ս Ա Ր Ա Ն

Առաջին կիսամյակ

Գ Ր Ա Ճ Ա Ն Ա Ջ Ո Ի Թ Յ Ո Ի Ն

Կարգալու և դրելու ուսուցման նախադասարանությունը առաջին յերկու մեցորդակում (յոթնորդակում)՝ մատչելի դրույց կենցաղային, սոցիալական, դպրոցական, բնության և այլ յերեւոյթները շուրջը. ընտելացում դպրոցական միջավայրին, աշակերտական պարտականութիւնների կատարմանը. ուշադիր լսելու և հրահանգը կատարելու ունակության մշակում. նախադասութեան միջից բանավոր կերպով բառն անջատելու, բառը վանկերի և հնչյունների բաժանելու ունակութեան մշակում. ընտելացնել դրելու տեխնիկային՝ (կանոնավոր նստել, դրիչ ու մատիտ բռնել և այլն)՝ առուերի տարբեր պարունակող գրաֆիկ-նկարչական վարժութիւնները:

Գրաճանաչութիւն.՝ դրելու ուսուցումը կարգալու ուսուցման զուգընթաց. գրված բառեր կարգալ, վերլուծել վանկերի և հնչյունների. գրեր ճանաչել. գրերի և վանկերի միացմամբ կարգալ բառեր, կարճ նախադասութիւններ թե՛ տպուկիւր և թե՛ ձեռագիր տեքստից: Գրերի ուսուցման ընթացքում պահպանել հետեյալ հաջորդականութիւնը. ձայնավորներ և շփական բաղաձայններ, ձայնարդներ, պայթուցիկ բաղաձայններ. խոստովել ախարիսի բառերից, մորոնց մեջ բաղաձայններն այս կամ այն կերպ փոխում են հնչումը:

Կ ա Ր Դ ա լ

Առանց բառեր բաց թողնելու, առանց կրկնութիւնների և սխալների, պարզ և դրական արտասանութեամբ կարգալ դասագրքում կամ նկարների տակ գրած բառերը, պարզ և մատչելի բառերից կազմված համառոտ նախադասութիւնները, գրա-

տախտակի վրա ուսուցչի գրած բառերն ու կարճ նախադասութիւնները, դասագրքի հոգւածները և իր ձեռագիրը:

Վարժեցնել կարգացած փոքրիկ ու պարզ հոգւածների բովանդակութեան շուրջը տրված հարցերին պատասխանել և ապա բովանդակութեանը պատմել: Անգիր անել մանկական փոքրիկ ու մատչելի վոտանավորներ դասագրքից:

Գ Ր ա Վ ը Ր խ ո ս Բ

Սովորեցնել կանոնավոր, մաքուր, պարզ և մոզ շատ խոշոր (միջին մասը 5 մմ, իսկ ամբողջ տառը 17 մմ բարձրութեամբ, 75° թեքութեամբ) տառերով գրել 4 տողանի թեք գծերով տետրում: Առանձին ուշադրութեան դարձնել գեղագրութեան վրա (միանման տարրերի հալասար մեծութեան, հեռավորութեան, տառերի համաչափութեան, միտրինակ թեքութեան-զուգահեռութեան և այլն):

Գրել կարճ բառեր և կարճ նախադասութիւններ՝ պահպանելով հեշտից զգվարին անցնելու աստիճանական կարգը: Առանձին տառեր գրելու վարժութիւններ: Պահպանել գեղագրութեան ծրագրում մատնանշված գրութեան հիմնական համաչափութիւնները և մյուս կանոնները¹⁾:

Բ ա ն ա Վ ը Ր խ ո ս Բ

1. Յերեսաներին վարժեցնել բարձր, պարզ, առանց շտապելու խոսելուն: Առաջին իսկ որից սկսել գրական լեզվով աստիճանաբար խոսել սովորեցնելու աշխատանքը: Ուղղել յերեսայի խոսքի պակասավոր կողմերը՝ վերջավորութիւններ կուլ տալը, խոսելու ընթացքում անկանոն շնչելը, շտապելուց վորոշ հնչյուններ սխալ արտասանելը, կտկաղելը և այլն:

Ծանոթութիւն.—խոսքի պակասավոր կողմերն ուղղելու աշխատանքներն սկսվում են յերեսայի դպրոցական կյանքի հենց առաջին որից և շարունակվում են տարրական դպրոցի ուսման վողջ ընթացքում:

2. Բառապաշարի հարստացման աշխատանք. առարկաների պարզ խմբավորում (կենդանիներ, բույսեր, աշխատանքի գործիքներ, դպրոցական և տնային գործածութեան իրեր և այլն): Գործողութեան անունները (ի՞նչ է անում քարաշը:—Քար է

1) Տե՛ս գեղագրութեան ծրագիրը:

տաշում: Ի՞նչ է անում ներկայարարը:—Ներկում է): Առաքիւնները ճանաչելն ըստ գույնի (այնուհետ սպիտակ է, գրատախտակը սև է և այլն), ըստ համի (փացալիք թթու յե, շափարը փաղցր է և այլն), ըստ հոտի (դուրեկան և անախորժ) և այլն: Առաքիւնների համեմատութիւնն ըստ հատկանիշների՝ բարձր—ցածր, յեղարկարկ, հաստ—բարակ, լայն—մեղ և այլն:

3. Շրջապատող իրականութեան դիտողութիւնների հետ կապված (յերեսանների կյանքի, նրանց աշխատանքի, մեծերի աշխատանքի, դպրոցի, բնութեան, առօրյա կյանքի և այլն) զանազան հարցերին կարճ և լրիվ նախադասութիւններով պատասխաններ տալու ունակութիւն: Շրջապատող իրականութեան վերաբերմամբ կատարած դիտողութիւնները բանալոր և կապակցված պատմելու ունակութիւն): Ուրիշի խոսքը (փոքրիկ պատմվածք կամ բացատրութիւն) լսելու ունակութիւն:

4. Նկարներով աշխատանք. նկարի բովանդակութեան մասին տրված հարցերին պատասխանելու ունակութիւն (որինակ՝ Ի՞նչ է նկարված: Պատասխանի տեսակները. Շուրջ վազում է, յերես-խաները ծաղիկ են փաղում):

ՅԵՐԿՐՈՐԴԻ ԿԻՍԱՄՅԱԿ

Կ ա ր ք ա լ

Առանց բառեր բաց թողնելու, առանց ազավաղումների և առանց կրկնութիւնների կանոնավոր կարգալ դասադրքի հոգվածները, վոտանալորները, ինչպես և ձեռագիր տեքստը:

Պատասխանել կարգացածի բովանդակութեանը վերաբերող ամենապարզ հարցերին: Ուսուցչի ղեկավարութեամբ դերերով կարգալ դասադրքի համապատասխան հոգվածներն ու վոտանալորները: Անգիր անել վոտանալորներ դասադրքից և «Հոկտեմբերիկ» ամսագրից:

Գիտենալ գրքի հետ վարվելու և գիրքը պահպանելու կանոնները:

Գ ր ա լ ո ղ Խ ո ս ք

Ուսուցչի հսկողութեամբ կարողանալ առանց տառեր և բառեր բաց թողնելու, առանց տառերը խառնելու, ամբողջական բառերով (բայց միջ տառ-տառ), գրչով գրել պարզ բառեր և նախադասութիւններ: Կարողանալ գրատախտակից և դասադրքից

քից միջ թե առանձին տառերով, այլ ամբողջութեամբ արտագրել բառեր և կարճ նախադասութիւններ, ղեկավարով բաց թողած բառերը:

Ուսուցչի ոգնութեամբ նախապատրաստվելուց հետո, կարողանալ ուղղադրական տեսակետից ճիշտ գրել ուսուցչի թելադրած բառերը և համառոտ նախադասութիւնները: Այս աշխատանքի ժամանակ պետք է պահպանել հեշտից դժվարին անցնելու սկզբունքը, խուսափել այնպիսի բառերից, մտորնց գրութիւնը չի համապատասխանում արտասանութեանը: Բառերը բաց թողած նախադասութիւններ արտագրել՝ լրացնել բաց թողած բառերը, մտորնց ղեկավարած կլինեն տեքստի տակ: Կարողանալ գրել իր անունն ու ազգանունը: Տարեկերջին կարողանալ մեկ կամ մի քանի ինքնուրույն նախադասութիւն կազմել և գրել:

Բ ա ն ա լ ո ղ Խ ո ս ք

Դասի ժամանակ կարողանալ լսել ուրիշի խոսքը, ձայն խնդրել և համառոտ կերպով իր միտքն արտահայտել:

Բառապաշարի հարստացման աշխատանք. սովորել թռչունների, դադանների, ընտանի կենդանիների և այլն անունները, խմբավորել այդ ըստ հիմնական հատկանիշի (վայրի, ընտանի, չվող, ձմեռող թռչուններ և այլն). տալ այն նյութի անունը, վորից պատրաստված է առարկան (որինակ՝ բաժակը ապակուց է, սեղանը փայտից է, կոշիկը կաշուց է):

Նկարներով աշխատանք. նկարների տակը գրելու համար պարզ նախադասութիւն կազմել, կամ համապատասխան բառ գտնել (որինակ՝ «մուկն ու կատուն», «գայլն ու աղվեսը», «կատուն խաղում է» և այլն): Պատմել միևնույն անցքի տարբեր մոմենտները ներկայացնող պարզ նկարների բովանդակութիւնը:

Քերականական և ուղղագրական նախնական գիտելիքներ

1. Աչակերտների կանոնավոր ու լրիվ պատասխանն ոգտագործել վորպես պարզ նախադասութեան որինակ: Սովորեցնել պարզ համառոտ նախադասութեան կազմել: Ուշադրութեան դարձնել ավարտված նախադասութեան ճիշտ ստղանութեան (դարգարի) վրա:

2. Ճանաչել տրոհութեան բոլոր նշանները. ճանաչել մյուս բոլոր կետերը: Կարողանալ գրել ուսուցչի կազմած պարզ նախադասութիւնները. նախադասութիւններն սկսել մեծատառով և վերջում վերջապետ դնել:

3. Կարողանալ վոչ չատ ընդարձակ նախադասութիւնները բառերի բաժանել, բառերը՝ վանկերի, վանկերը՝ հնչյունների (զաղափար հնչյունի և տառի մասին) :

4. Գիտենալ մեծատառի գործածութեան հետեւյալ պարզադուշն դեպքերը. վերնագիրն սկսվում է մեծատառով, նոր գրութիւնն սկսվում է մեծատառով, վերջափետից հետո բառն սկսվում է մեծատառով, մարդկանց անուններն ու ազգանունները և առանձին կենդանիներին տրված անուններն սկսվում են մեծատառով :

5. Կարողանալ տողադարձ կատարել չատ հետ բառերը բաժանելով վանկերի. դիտենալ, վոր գրելիս յուսանցքը չի նարելի անցնել, վոր տողադարձ անելիս տողադարձի նշան պետք է դնել, վոր միավանկ բառերը չի կարելի տողադարձ անել :

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Կ ա ռ դ ա լ

1. Բարձր, առանց յերգելու և սահուն կարգալ դասադրքի սովադիր փոքրիկ հոգվածները, պահպանելով առողանութեան և կատադրութեան կանոնները (վերջափետ, հարցական և բացականչական նշաններ) : Իր ընկերների ձեռագիր տեքստը կարգալութ և վարժութիւն : Դերերով կարգալութ և վարժութիւն : Սնդիր սովորել վոտանալորներ :

2. Հարցերի ոգնութեամբ քննարկել կարգացածը : Մատչելի հոգվածները պարզ մասերի բաժանել և վերնագրեր դնել : Մասերի բովանդակութիւնը պատմել և ապա ամբողջացնել : Կարգացածից անհասկանալի բառեր կամ նախադասութիւններ առանձանցնելու և ուսուցչին հարցնելու սովորութիւն ձեռք բերել : Պատմել կարգացածի պարզ բովանդակութիւնը :

3. Լուռ ընթերցանութիւն՝ կատարելով ուսուցչի հանձնարարութիւնները (գտնել տրված հարցերի պատասխանը և այլն) :

4. Մանոթութիւն տալ գրքի մասին. գրքի անունը, հեղինակի անունը, ցանկը, եջերի թիւը, տեքստերի վերնագրերը և այլն :

5. Մանկական զեղարվեստական մատչելի պարզ պատմվածքներ ու կարճ վոտանալորներ կարգալ : Զրույց կարգացած գրքի մասին (իր՝ աշակերտի կարգացած գրքի, կամ այն գրքի մասին, վոր ուրիշներն են կարգացել նրա համար) :

Գ Ր Ա Վ Ո Ր Խ Ո Ս Բ

1. Տիրապետել ճիշտ նստելու, գրիչը կանոնալոր բռնելու և թանաքի հետ կանոնալոր վարվելու հմտութեանը :

Ավելի արագ (համեմատած ուսման առաջին տարվա հետ), պարզ և զեղեցիկ գրել չորս տողանի թեք դեք չունցող տետրում, 750 թեքութեամբ (տառերի միջին մասը 4 մմ, իսկ ամբողջ տառը 14 մմ բարձրութեամբ) :

Գրել առանց բառերի դասալորութիւնը փոփոխելու, առանց տառեր բաց թողնելու, առանց ջնջումների, ճիշտ տողադարձ կատարելով :

2. Դասադրքի հոգվածները, աշակերտի տպալորութիւնները, ապրումներն ու դիտողութիւնները մշակել և դարձնել գիտակցական արտադրութեան, դիտողաբացատրական թեքադրութեան և ուղղադրական տեսակետից մշակված չատ կարճ չարագրութեան նյութ :

3. Կարողանալ կատարած աշխատանքների որակի կազմել, 5-6 հարցերից բաղկացած անկետա լրացնել, պարզ հարց և կարճ նամակ գրել (ուղղադրական տեսակետից զգալ բառերը նախորդ դրատախտակի վրա գրելուց և բացատրելուց հետո) : Ուսուցչի ոգնութեամբ դասարանում պատի թերթի համար փոքրիկ հոգվածներ և տեղեկութիւններ մշակել :

4. Ուսուցչի ղեկալարութեամբ գրալոր շարադրել նկարների համառոտ բովանդակութիւնը. գրատախտակին գրված հարցերին գրալոր պատասխաններ տալով՝ հոգվածի վերաբերյալ պարզ կատարված շարադրութիւն գրել : Արտադրել ուսուցչի ոգնութեամբ դասարանում մշակված հոգվածի պլանը :

Բ ա ն ա Վ ո Ր Խ ո Ս Բ

1. Կարողանալ աշխատանքի, խաղի և հանձնարարութեան կատարման մասին համառոտ պատմել (ո՞վ եր աշխատում, ի՞նչ եր անում, ի՞նչ արդիւնք ստացվեց) : Կարողանալ իր կամ իր ընկերների կյանքից զանազան անցքերի և դիպվածների մասին կապակցված պատմել : Կարողանալ համառոտ տեղեկութիւններ հաղորդել, հարցեր տալ, տրված հարցերին պատասխանել :

2. Դասարանում մասնակցել տեսածի, լսածի, կարգացածի և դիտածի քննարկմանը :

3. Նկարներով աշխատել. արքում յեղած կամ ուսուցչի տրված հարցերի ոգնութեամբ խորամել նկարի բովանդակութիւնը :

նը: Դասագրքում լուղւոնդներ, նախադասութիւններ կամ վրտա-
նաւորներ գտնել նկարի տակ գրելու համար:

4. Առարկաների անունները խմբավորելն ըստ այդ առարկա-
ների մեծութեան (որինակ՝ գետ-գետակ, առու-առվակ): Սովո-
րեցնել առարկաների մասերի անունները (տուն, հիմք, պատեր,
տանիք և այլն): Հիշողութեամբ համեմատել տարրեր առարկա-
ներ իրենց բնորոշ հատկութիւններով (որինակ՝ կանաչ տերև
և կարմիր վարդ):

5. Կազմել սեփական բառարան՝ ոգտագործելով դասարա-
նի պատերին փակցրած և դասագրքի նկարները:

Հակահիշ բառեր կազմելու վարժութիւն (մեծ-փոքր, աղ-
մուկ-լուրթիւն): Կարողանալ ոգտագործել դասագրքի բառա-
ցուցակը:

Փերականական և ուղղագրական նախնական գիտելիքներ

1. Կրկնել և խորացնել առաջին դասարանում անցածը: Շա-
բունակել պարզ նախադասութիւն կազմելու վարժութիւնները:
Կարողանալ նախադասութիւններից պատմվածք կազմել: Կարո-
ղանալ նախադասութեան մեջ գտնել մտքով իրար հետ կապ ու-
նեցող բառերը: Կարողանալ լրացնել նախադասութիւնների մեջ
բաց թողած կամ հարցերով փոխարինված բառերը թե՛ բանավոր,
թե՛ գրավոր. որինակ՝ Յես (ի՞նչ եմ անում)..... տուն: Ա-
շակերտները սովորում են..... (վո՛րտեղ): Աշակերտները
վերադարձան..... (վո՛րտեղից) և այլն:

2. Նախադասութեան մեջ գտնել այն բառերը, վորոնք ցույց
են տալիս առարկա. գտնել չրջապատող կամ ծանոթ առարկա-
ների, կենդանիների, թռչունների, ձկների, միջատների և այլ
անուններ: Հարցեր տալ, վորոնք վերաբերում են այդ առարկա-
ների անուններին (ն՞վ, ի՞նչ, ո՞ւմ, ինչի՞, ո՞ւմ, ինչի՞նչ, ի՞նչ,
ումի՞ց, ինչի՞ց, ումն՞վ, ինչն՞վ, ո՞ւմ մեջ, ինչն՞ում):

3. Նախադասութեան մեջ գտնել այն բառերը, վորոնք ցույց
են տալիս առարկայի հատկութիւն, և իմանալ, թե նրանք ի՞նչ
հարցի յեն պատասխանում (ի՞նչպիսի, վո՞րպիսի): Հատկու-
թիւն ցույց տվող բառեր գտնել և կապել այն առարկաների
անվան հետ, վորոնց վերաբերում են այդ բառերը: Նախադա-
սութեան մեջ գտնել այն բառերը, վորոնք թիվ են ցույց տալիս:

4. Նախադասութեան մեջ գտնել այն բառերը, վորոնք ցույց
են տալիս առարկայի գործողութիւն, տալով հետևյալ հարցե-

րը. — Ի՞նչ ե անում, ի՞նչ արեց, ի՞նչ ե անելու և այլն: Գտնել
այնպիսի բառեր, վորոնք ցույց են տալիս առարկայի գործո-
ղութիւնը:

5. Շարունակել առաջին դասարանում սովորած մեծատառի
գործածութեան դեպքերը. գիտենալ, վոր քաղաքների, գյուղե-
րի, գետերի, լեռների և փողոցների անունները նույնպես գրվում
են մեծատառով: Վարժվել ոժանդակ բայն անջատ գրելուն, բայց
բառերի հետ միացած կարդալուն:

6. Վանկ և բառ, տողագարծ. շարունակել բառերը վանկերի
բաժանելու վարժութիւնները. գրելիս բառերը տողագարծ անել,
բաժանելով վանկերի:

7. Հնչյուններ և տառեր. հնչյուն և տառ. ձայնավոր և բա-
ղաձայն հնչյուններ. գիտենալ տառերի այբբենական կարգը.
«և»-ը վորպես սղագրութեան նշան. գիտենալ, վոր «և» նշանը
մեծատառ ձև չունի, գրվում ե յերեք տառերով՝ «Յեվ»: Պար-
գել այն դեպքերը, յերբ գրութիւնն ու արտասանութիւնը չեն
համապատասխանում իրար: «Ը» ձայնավորը տողագարծի ժա-
մանակ:

8. Հոդակի եր և ներ մասնիկները: Ուղղագրական վար-
ժութիւններ ակ, իկ, իչ, ուհի և նման ածանցներ ունեցող
բառերով (որինակ՝ տնակ, փոքրիկ, գրիչ, սրբիչ, ուսուցչուհի
և այլն): Կարողանալ ոգտվել թե՛ դասագրքի և թե՛ պատի ուղ-
ղագրական բառացուցակներից:

9. Առոգանութեան նշաններ. գիտենալ հարցականի, բացա-
կանականի և չեչտի նշանակութիւնը բանավոր խոսքի և գրու-
թեան մեջ, ինչպես և նրանց գործածութեան պարզագույն դեպ-
քերը:

ՅԵՐՐՈՐԴ ԴՍՍԱՐԱՆ

Կ ա ր դ ա լ

1. Բարձրաձայն, առողանութեան կանոնների համապատաս-
խան, արտահայտիչ և վարժ կարդալ դասագրքի հոդվածներն ու
փոտանավորները: Ուսուցչի ցուցումով ինքնուրույն կարդալ
«Հոկտեմբերիկ» մանկական հանդեսն ու մանկական գրքեր: Կար-
դացածի շուրջը գրույց ունենալ (ի՞նչ գիրք ե ընտրել աշակերտը,
ի՞նչ գիրք ե հանձնարարում կարդալ ընկերոջը, վո՞ր գիրքն ե
խրեն դուր յեկել): Կարդացած գրքում նկարագրած վորեւ գիպ-

վածը համառոտ կերպով պատմել: Կարգալ դյուրընթեռնելի ձևադրեր:

2. Ծանոթություն տալ լրագրի մասին (անուն, տիրաժ, հրատարակչություն, վայր, տարեթիվ և այլն):

3. Լուռ կարգալու ունակության զարգացում. լուռ կարգալով նախապատրաստվել բարձրագույն, որինակելի կարգալուն և հոգվածի բովանդակության դասարանական քննությանը: Դերերով կարգալ: Կարողանալ հոգվածը մասերի բաժանել և կապակցված հաղորդել նրանց բովանդակությունը: Կազմել հոգվածի ծրագիրն ըստ հարցերի: Տրված հարցերին հոգվածում համապատասխան հատվածներ գտնել. հոգվածում գտնել այնպիսի հատվածներ, վորոնք համապատասխանում են ուսուցչի արտահայտած այս կամ այն մտքին: Անգիր անել վորտանալորներ:

4. Կարողանալ նշել և հարցնել անհատականալի, անձանոթ բառերն ու արտահայտությունները:

5. Ծանոթացնել, թե արձակ ու չարածո դրվածքներն ինչով են տարբերվում միմյանցից:

Բանալոր և գրալոր խոսք

1. Կարողանալ հաջորդականությունում, հիմնականում վոչինչ բաց չթողնելով, ուսուցչի կամ դասարանի կազմած պլանով հաղորդում անել: Կարողանալ նախապես կազմած ծրագրով վորեւեյերեւոյթ նկարագրել (հացահատիկի հալած, բամբակահալած, տրակտորի, կալսիչի աշխատանք, բնության յերեւոյթ, դեպք և այլն):

2. Պատմել կարգացած դրքի համառոտ բովանդակությունը, իր ստացած տպավորություններից պատի լրագրի համար հոգված կամ թղթակցություն կազմել: Կարողանալ պատմել դիտած մանկական կինոֆիլմի կամ մանկական թատրոնի առանձին տեսարանների բովանդակությունը: Կատարած աշխատանքի վերաբերյալ դրալոր փոքրիկ շարադրություն կազմել: Կարգացած հոգվածի բովանդակությունը պատմել լրիվ կերպով, համառոտելով և ընդարձակելով:

3. Կարողանալ նամակ, ստացական, պարզ հարցաթերթ լրացնել:

4. Նկարներով աշխատանք. դրալոր կերպով շարադրել մի նկարի, կամ մի թեմայով միացած նկարների բովանդակությունը: Ստեղծագործական լրացում կատարել նկարի վերաբերյալ

(յերեխաները խոսում և դրում են այն մասին, թե ինչ և նախորդել նկարում պատկերված դեպքին, կամ ինչ պետք է, իրենց կարծիքով, հաջորդի պատկերված դեպքին):

5. Պատմողական բնույթի ամենապարզ թեմաների շուրջը փոքրիկ շարադրություններ դրել (դեպքեր իր կամ ընկերոջ, ազգականի կյանքից. դեպքեր, վորոնց մասնակից է յեղել աշակերտը և այլն):

6. Դրալոր պատասխանել նախապես մշակած ալարդ հարցերին. նախապես կազմած դրալոր ծրագրով շարադրություն դրել: Քերականական դրալոր վարժություններ կատարել:

7. Ուսուցչի ոգնությամբ, մի քանի պարզ նախադասություններով դրի առնել ողերևութարանական յերեւոյթներն ու որվա աշխատանքները և որագիր կազմել:

8. Բառապաշարի հարստացման աշխատանք. նույնանիչ, հականիչ, համանիչ և համանուն բառեր: Ուսուցչի ոգնությամբ գտնել բառերի նշանակության տարբերություններ՝ այդ բառերով նախադասություններ կազմելու միջոցով: Յուրաքանչյուր դասին սովորած բառերի բառատեսիր կազմել գեղադրության պահանջների համաձայն: Գրել յերեք տողանի տետրում (տառի միջին մասը 3 մմ., իսկ ամբողջ բարձրությունը 11 մմ.): Շարունակել ընթեռնելի և մաքուր գրելու վարժություններ:

Քերականություն, ուղղագրություն և կետադրություն

1. Նախադասության սահմանումը: Նախադասության վերլուծությունն ըստ բովանդակության և բառերի կապակցության (ի՞նչ են ցույց տալիս յենթական ու ստորոգյալը, պարագա ցույց տվող բառերը, վորոչիչը, հատկացուցիչը և այլն): Նախադասության գլխավոր անդամները՝ յենթակա և ստորոգյալ. ի՞նչ հարցերի յեն պատասխանում նախադասության գլխավոր անդամները:

2. Համառոտ նախադասություններ կազմելու վարժություն: Յենթակայի և ստորոգյալի համաձայնությունը դեմքով և թվով:

3. Ծանոթություն տալ ընդարձակ նախադասության մասին: Գաղափար լրացումների մասին: Ծանոթություն հարցական, բացականչական, պատմողական և հրամայական նախադասություններին: Համադաս լրացումներ ունեցող նախադասություններ, մեկից ավելի յենթակա և մեկից ավելի ստորոգյալ ունեցող նախադասություններ: Կետադրություն: Տարրական և գործնական ծանոթություն տալ չափերոտների և անջատման դժի ու փակա-

գծերը դործածութեան մասին: Ծանոթութեան բազմակերտի դարձածութեանը:

4. Ճանաչել նախադասութեան մեջ առարկա ցույց տվող բաները (խրեք, մարդիկ, յերևույթներ և այլն): Գրել, թե ի՞նչ հարցերի յեն պատասխանում դրանք (ո՞վ, ի՞նչ և այլն): Գաղափար գոյական անվան մասին (տեղմինը սովորեցնելով)՝ իբրև առարկա ցույց տվող բառի: Հատուկ և հասարակ անուն: Մեծատառի գործածութեան բոլոր դեպքերը:

Գոյականների թիվը: Յեղակի և հոգնակի: Վորոչող հոգը՝ «ը» կամ «ն» և նրա գործածութունը: Դիտել գոյականի ձևերն՝ իբրև յենթակա և իբրև լրացում գործածվելու ժամանակ (դուռը բացվեց: Վահանը բացեց դուռը):

5. Գաղափար ուղղական հոլովի մասին՝ յենթակայի կապակցութեամբ: Նախադասութիւնների ոգնութեամբ հարցերով սովորեցնել մնացած հոլովները (սեռական, տրական, հայցական, բացառական, գործիական և ներգոյական), բացատրելով յուրաքանչյուրի եյական առանձնահատկութիւնը:

6. Կարողանալ ոգտվել ուղղագրական ավելի մեծ բառացուցակներից և բառադրույթներից: Յ ձայնակապի գործածութեան վերաբերյալ ուղղագրական վարժութիւններ (այա, այո, այու և այլն): Յ-ով յերկհնչյուն ունեցող բառերի ուղղագրութիւնը (յա, յու, յո և այլն): Իա, իե, իո, իու կապակցութիւնների ուղղագրութիւնը (Մարիամ, պիտներ, Դանիել, միութիւն): Ը ձայնավորը բառակցում և սկի, սպ, սք, սփ, զգ, շո, զք կապակցութիւններից առաջ. Ը ձայնավորը բառավերջում: Ոժանդակ բայը դերբայից անջատ գրելու վարժութիւն:

ՁՈՐՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Կարգալ

1. Բարձրաձայն կարգալ տպագիր և ընթերցելի ձևադիր տեքստերը: Կարգալու ժամանակ մտքի առանձին յերանգալորումներն ընդգծելու հմտութիւն: Գեղարվեստական ընթերցանութեան սկզբնական հմտութիւններ: Հրապարակով բարձրաձայն կարգալուն նախապատրաստվելու հմտութիւն:

Ուսուցչի առաջադրանքով կամ իր սեփական ընտրութեամբ լուռ կարգալու և կարևոր տեղերը գրի առնելու հմտութիւն:

2. Դրբով աշխատելու ունակութիւններ. կարգացած գիրքը

մասերի և գլուխների բաժանելու հմտութիւն: Կարողանալ կարգացած տեքստի հատվածի համար ինքնուրույն վերնագիր դնել: Կարողանալ կարգացած բաժանել մասերի, յուրաքանչյուր մասին վերնագիր դնել: Կազմել կարգացածի պլանը, պատմվածքի մեջ գտնել գլխավոր և յերկրորդական եպիզոդները, գտնել նրանց մեջ յեղած կապը: Գիտենալ, թե ո՞վքեր են գլխավոր գործող անձերը և կազմել նրանց տարրական բնութագրութիւնները (նկարագրել նրանց արտաքինը, բնավորութեան գլխավոր գծերը. նշել, թե ինչ վերաբերմունք ունի հեղինակը նրանց հանդեպ. հասկանալ, թե վոր դասակարգին են պատկանում գլխավոր գործող անձերը):

3. Անգիր արած վիտանավորներն ու դեղարվեստական արձակ փորձիկ հատվածներն արտահայտիչ կերպով արտասանելու և կարգալը:

4. Զրույց արտադասարանային ընթերցանութեան մասին՝ գրադարան հաճախելը, թեմատիկ գրացուցակներն ոգտագործելը, միենույն թեմայի շուրջը տարբեր գրքեր կարգալը: Ուսուցչի ցուցումով ինքնուրույն կերպով գրքեր կարգալ՝ համառոտակի գրի առնելով հարկավոր կամ հետաքրքիր կտորները:

Բանավոր և գրավոր խոսք

1. Երգիւրսիայի, գրված փորձի, կատարած աշխատանքի վերաբերյալ նախապատրաստվելու և հաղորդումով հանդես գալու հմտութիւն:

2. Աշակերտական աշխատանքների ցուցահանդեսի, դպրոցական տոների, երգիւրսիաների (դեպի հարևան դպրոցը, կոլտնտեսութիւնը, գործարանը և այլն) մասին գեկուցումով հանդես գալու կարողութիւն:

3. Կարողանալ կատարած աշխատանքի մասին հաշվետուութիւն կազմել, աշխինքն՝ տալ նպատակը, պլանը, նյութերի ընտրութիւնը, հետևութիւններ և առաջարկներ անել:

4. Կարգացած գրքի գլխավոր միտքը պլանով հաղորդելու հմտութիւն: Ինքնուրույն գրավոր կերպով վերապատմել կարգացածը:

5. Կարողանալ պատմողական ընույթի մատչելի թեմաների շուրջն ինքնուրույն շարադրութիւն գրել՝ կապված դեպի բնութիւն կամ արտադրութիւն կատարած երգիւրսիաների հետ: Այս աշխատանքները կատարելուց առաջ նախապես այդ մասին գրույց ունենալ, իսկ հետո բանավոր ամփոփել դասարանում:

6. Պատի լրագրին և պատի լրագրի աշխատանքի տարբեր ձևերին մասնակցելը (գրել թղթակցություններ, նամակներ, լուղունգներ և այլն) :

7. Ստեղծագործական պատմվածք, սյուժետը շարունակելու կամ տվյալ դեպքին նախորդածը պատմելու փորձեր : Ինքնուրույն ստեղծագործական պատմվածքի փորձեր (իր կյանքից, իրեն չընկալած մարդկանց կյանքից, վորևէ հասարակական դեպքի, կամ բնության յերևույթի մասին և այլն) : Կարգացածի բովանդակությունն ընդարձակ կամ համառոտ գրավոր շարադրել : Քերականական գրավոր վարժություններ կատարել, ղանազան տիպի թելադրություններ գրել :

8. Նկարներով աշխատանք. նկարները գրտել, պատմել և յերբեմն գրի առնել նկարների բովանդակությունը : Նկարագրել՝ դեղարվեստական մանրամասնությունները հաղորդելով : Պատմել, թե ի՞նչ կարող եր նախորդել պատկերված դիպվածին, կամ ի՞նչ կարող եր լինել նրա շարունակությունը : Պատմել մի այնպիսի դեպք, վոր նման է նկարի բովանդակությանը :

9. Բառապաշարի հարստացման աշխատանք. ծանոթություն վորոշիչներին, մակդիրներին (եպիտետներին) : Ուղղակի և փոխաբերական իմաստով գործածվող բառեր : Այնպիսի բառերով նախադասություններ կազմել, վոր մի նախադասության մեջ բառը գործածվի բուն իմաստով, իսկ մյուս նախադասության մեջ՝ փոխաբերական իմաստով : Դիտողություններ լեզվական համեմատությունների վերաբերյալ : Քաղաքական, գիտա-տեխնիկական տերմիններ. նրանց նշանակությունը մեր լեզվի մեջ : Կարողանալ նկարագրել յերեխաներին ծանոթ գյուղատնտեսական մեքենաներ, գործիքներ :

10. Կարողանալ հեռագիր կազմել, գրել դրամական փոխադրադիր, գյուղխորհրդին կամ վորևէ հիմնարկության ուղղված պարզ դիմում, կազմել կարճ արձանագրություն և այլն :

11. Գեղարվեստական ձևով վերապատմել դասատուի և աշակերտների պատմածը :

12. Գեղագրության պահանջների համաձայն գրել մեկ գծանի տետրակներում (տառերի միջին մասը 3 մմ, իսկ տառերի ամբողջ բարձրությունը՝ 11 մմ) :

Քերականություն և ուղղագրություն

1. Կրկնել 3-րդ դասարանում անցածը :

2. Ծանոթություն ածականին :

3. Նախադասության մեջ գտնել այն բառերը, վորոնք փոխարինում են գոյականին. անձնական գերանուններ՝ յես, դու, նա, մենք, դուք, նրանք :

4. Ստորոգյալն իրրև յենթակայի գործողություն և գրություն ցույց տվող բառ. գաղափար բայի մասին : Բայի խոնարհումը, բայի դեմքը և թիվը : Յենթակայի գործողությունը կամ գրությունը ժամանակի կապակցությամբ՝ ներկա, անցյալ, ապառնի : Բայի ժամանակը : Գաղափար բայի խոնարհման ժխտական ձևերի մասին : Գաղափար բայի հրամայական ձևի մասին. գաղափար բայի անորոշ ձևի մասին :

5. Ծանոթություն թվականին :

6. Ծանոթություն մակբային :

7. Ծանոթություն կապերին :

8. Ծանոթություն շաղկապներին :

9. Ծանոթություն ձայնարկություններին :

10. Կոչական բառերը, նրանց նշանակությունն ու գործածությունը լեզվի մեջ :

11. Բառագիտություն. նույնանիշ, հականիշ, համանիշ և համանուն բառեր. գաղափար արմատի և ածանցի մասին. պարզ և ածանցալոր բառեր. նախածանցներ (ան, տ, գեք, արտ և այլն) և վերջածանցներ (ոտ, ություն, եղեն, յա, ստան, ոգ, ային, ական, որդ, իչ, ակ, իկ, յուն, ուն և այլն) : Պարզ և բարդ բառեր. ա հոգակապը :

12. Հնչյունափոխություն. ու և ի ձայնավորի փոխվելը չգրվող ը-ի (ջուր-ջրաղաց, կիր-կրաքար), կամ բոլորովին գեղջվելը (ամիս-ամսական, անասուն-անասնապահ) :

13. Ուղղագրական վարժություններ ու և բ, դ և լ, ք և փ, դ և ք, ջ և չ, ձ և ց տառերի ուղղագրության շուրջը, ը ձայնափորը բառամիջում :

14. Գրավոր աշխատանքների ժամանակ բառգրքույկից ոգտվելու վարժություն : Ուղղագրական բառատետր պահել, նշանակելով այնտեղ այն բառերը, վորոնց գրությունը գծվար է :

Գ Ե Ղ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

ԲԱՅՍԱՐԱԿԱՆ

Գեղագրության պարապմունքներն առաջին դասարանում

1. Գրելու ժամանակ՝ հոսելու, մասները, դաստակը ձիւս ցածրելու հիմնական ձևերն ու նշանակությունը

Գրել սովորեցնելու գործում գլխավորն այն է, վոր գրելու ժամանակ աշակերտը կանոնավոր նստի և տիրապետի մատներն ու դաստակը շարժելու տեխնիկային: Մեր այբուբենի բոլոր տառերն եյապես շատ տարբերից չեն բաղկացած: Յեթե տառերի այդ տարբերն այն աստիճան է յուրացրել աշակերտը, վոր այդ տարբերը կարող է գրել համարյա մեքենայորեն, ապա հենց զբաղով նրա մեջ կանոնավոր գրելու ունակութիւնը եւ և ամրապնդւում: Դիւրբնութեանը և գեղեցիկ գրելու գլխավոր հատկանիշներն են՝ ա) տառերի գծերի զուգահեռականութիւնը և բ) նրանց միջև յեղած տարածութեան միանմանութիւնը, տառերի հիմնական մասերի համաչափութիւնը, հավասար մեծութիւնը և այլն: Այսպես գրելու հմտութիւնը ձեռք է բերւում միայն մարմնի ճիշտ դիրքի և մատներն ու դաստակի համաչափ (ռիթմիկ) շարժման հետևանքով:

2. Գրել սովորեցնելու կանոնները

Մինչև գրել սովորեցնելուն անցնելը՝ դասատուն պետք է աշակերտներին բացատրի այն բոլոր տարրական կանոնները, վորոնք անհրաժեշտ են գրելու ժամանակ կիրառելու համար: Այսինքն՝

ա) գրելու դասերին գրողի վոտքերն իրենց ներքանով պետք է ամուր հենւած լինեն հատակին, կամ նստարանի ամրափայտին:

բ) իրանը պետք է պահել ուղիղ դրութեամբ, իսկ կուրծքը՝ չպետք է կպնել սեղանին (իրանը սեղանից 5 սմ հեռավորութեան վրա պետք է դնել):

գ) գլուխը պետք է անշաւն թեքել դեպի սեղանը, վորպեսզի հնարավոր լինի գրածն աղատ կարդալ: Պետք է այնպես նստել, վոր աչքերը տեսորակից 25—30 սմ հեռավորութեան վրա դրանք: Բացի այս, անհրաժեշտ է գլուխն ուղիղ պահել և աջ, ձախ կամ ներքև չթեքել:

դ) գրողի արմուկները չպետք է ամրոջնութեամբ լինեն սեղանի վրա, այլ պետք է շատ քիչ դուրս յեկած լինեն սեղանի յեզրից և ձեռքի լայնութեան չափով հեռու՝ գրողի իրանից:

ե) գրելը պետք է բռնել յերեք մատով՝ բթամատով, ցուցամատով և միջնամատով: Բոլոր յերեք մատներն ել պետք է լինեն թեթև կորացած և հանգիստ վիճակում և հոգնածութիւնից խուսափելու նպատակով՝ գրելը խիստ չպետք է սեղմեն:

Ցուցամատը պետք է վերևից պառկած լինի գրչակոթի վրա, միջնամատը գրչակոթը պետք է պահի աջից, իսկ բութ մատը՝ ձախից: Մյուս յերկու մատները ծառայելու յեն դաստակին վորպես հենարան և պետք է թեթև կերպով չվնեն թղթին ու հեշտութեամբ սահեն նրա վրայով: Գրչակոթի ծայրը պետք է լինի գրողի աջ ուսի դիմաց:

զ) տետրն այնպես է դրւում գրողի կրծքի կենտրոնի դիմաց, վոր նրա աջ անկյունն ալելի բարձր լինի ձախից:

3. Նախնական վարժարանների սեակները յեվ նրանց նշանակությունը գրելու կանոնավոր սեխնիկա զարգացնելու համար

Գրելու գործողութիւնը հետևյալն է. տառերի գծերը գրւում են գրելը բռնող մատները կուչ բերելու և ուղղելու միջոցով. տողը լրացւում է նախաուսի և ճկուցթի ու մատնեմատի վրա հենւած դաստակի շարժումով, ձախից աջ:

Այս բոլոր շարժումները շատ պարզ են, սակայն յերեխաները դժվարութեամբ են յուրացնում, մանավանդ, յերբ գրել սովորեցնելն անմիջապես սկսւում է տառեր գրելով:

Սրա պատճառն այն է, վոր յերեխաներն ստիպւած են միանգամից հաղթահարել մի քանի դժվարութիւն՝ հետևել իրենց մարմնի դիրքին, տետրի դիրքին, գրչակոթը բռնելուն, մատների, դաստակի ու նախաուսի աշխատանքներին և միևնույն ժամանակ գրել անծանոթ տառի ձևը: Նախնական վարժութիւնների գրութիւնը խոշոր չափով հեշտացնում է աշակերտի աշխատանքը և նպաստում կանոնավոր ու պարզ ձեռագրի ունակութիւնները մշակելուն (վարժութիւնների կարգը տես ծրագրում):

Այս վարժութիւնները պետք է կատարվեն հետևյալ ձևով՝

ա) ուսուցիչը բացատրում է վարժության բնույթը և նրա գրե-
լը. բ) ուսուցիչը ցույց է տալիս մատնների, դաստակի և նախա-
ուսի այն հաջորդական շարժումները, վորոնք անհրաժեշտ են
տվյալ տեսակի վարժության համար. գ) դրան հետևում է աշա-
կերտների դանդաղ գրությունը՝ ձեռքի կանոնավոր շարժումները
յուրացնելու համար. և ապա դ) գրության մեջ նկատված պա-
կասությունների ուղղումն ուսուցչի կողմից:

Այսպիսի վարժությունները պետք է կիրառվեն վոչ միայն
գրելու յեղանակների սկզբնական ուսուցման ժամանակ, այլև ա-
ռաջին դասարանի ընթացքում և յերկրորդ դասարանում: Այս
վարժությունները լավ մարզանք են մատնների համար, կանոնավոր
գրելուն վարժեցնելու համար:

4. Տառ յեւ բառ գրելը դասարանում

Տառերը և բառերը գրելը պետք է անցնել այն հաջորդակա-
նությամբ, ինչպես վոր այն տրված է դասագրքում: Բայց վոր-
պեսզի տառի գծագիրը ճիշտ ստացվի, ուսուցիչը պետք է շատ
հանգամանորեն և ակնառու կերպով բացատրի աշակերտներին,
թե ինչպե՞ս է գրվում ուսումնասիրվող տառը, ի՞նչ մասերից է
բաղկացած, ի՞նչն է առաջ գրվում, ի՞նչը հետո, վորտեղից
պետք է սկսել, վորտեղ վերջացնել, ի՞նչպես միացնել տառի մի
գիծը մյուսի հետ, ի՞նչպես միացնել մի տառը մյուսի հետ և
այլն: Բացատրելով տառի գծագրի առանձին տարրերը, ապա
տառերն ու բառերը գրելու ձևերը, ուսուցիչը պետք է այս ամե-
նը խոշոր, հստակ և զեղեցիկ գրի գրատախտակի վրա կախնու:

Իհարկում ենք տառեր ու բառեր գրել սովորեցնելու մի որինա-
կելի պլան. ա) դասատունը գրատախտակի վրա գրում է այն բա-
ռը, վոր պետք է գրել սովորեցնի. բ) բաժանում է այդ բառը
տառերի և գրում է գրատախտակին այդ տառերը. գ) յուրա-
քանչյուր տառ բաժանում է բաղկացուցիչ տարրերի և գրում է
գրատախտակին այդ տարրերը. դ) առանձնացնում է այն տար-
րերն ու տառերը, վորոնց գրելն աշակերտները դեռ չեն սովո-
րել. ե) աշակերտները հաջորդաբար վարժվում են այդ տարրերը
և տառերը գրելուն: Ուսուցիչը բացատրում է, վոր տառի
հիմնական գծերը պետք է գրվեն թեք գծերի վրա: Յերեսները
գրում են տառերի տարրերը և առանձին բառերը, դասատուն ան-
հատական սխալներն ուղղում է տեսքով: Ուղղումից հետո յե-
րեսները մի տող ել են գրում:

Տառի առանձին տարրերը և առանձին տառերը գրելը չպետք

է շատ տեղի, միջին հաշվով յուրաքանչյուր վարժություն 3 տո-
ղից ավելի չպիտի լինի: Հետագայում, գրելու ունակությունների
ամրացման դուրսնալուց, այդպիսի վարժությունների քանակը
պետք է այնպես կրճատվի, վոր անմիջապես հնարավոր լինի անց-
նել բառ գրելուն:

Սկզբում տառի և բառի տարրերն աշակերտները պետք է
գրեն դանդաղ, իսկ հետո, այդ տարրերի կանոնավոր գծագիրը
յուրացվելու և գրելու յեղանակներն ամրապնդվելու համեմատ,
կարելի յէ գրել՝ աստիճանաբար արագացնելով գրելու տեմպը:

Գեղագրության պարապմունքները յերկրորդ դասարանում

Յերկրորդ դասարանում զեղագրության առաջին և հիմնական
նպատակն է՝ աշակերտներին սովորեցնել կանոնավոր գրել ձեռա-
տառերը, ամրապնդել առաջին դասարանում ձեռք բերած կանո-
նավոր գրելու ունակությունները և զբաղվել ընդունված գծա-
գրից կատարած անհատական շեղումները վերացնելով, վորոնք
խանգարում են ձեռագրի պարզությանն ու հստակությանը և դժ-
վարացնում կարգալը: Կարող են լինել հետևյալ շեղումները.
ա) տառերի հիմնական գծերը շատ թույլ սեղմելը կամ չափից
ավելի ուժեղ սեղմելը. բ) անհամաչափ սեղմելը (գծերը հեռո՞հե-
տե հաստացնելը միջին մասում և ծայրերում). գ) հիմնական
գծերի միջև յեղած հեռավորությունների անհամաչափությունը.
դ) շատ սեղմված՝ խիտ կամ շատ ցրված՝ լայն-լայն գիր. ե) մի
շարք տառերի չիտթելը և իրար նմանեցնելը, որինակ՝ ո և ո,
փ և տ, ու և ու, ս և ա, ի և ր, գ և վ, չ և զ և դ, մեծատառ Ձ և Ձ
2 տառերը և այլն: զ) այնպիսի ավելորդ գծիկների ու մազա-
գծերի առկայություն, վորոնք բարդացնում են բառի կանոնա-
վոր և իսկական պատկերն ու դժվարացնում կարգալը. հ) գծերի
տարբեր չափի թեքությունը կամ հակառակ կողմ թեքելը:

Գեղագրության պարապմունքները պետք է սկսել նախնական
վարժություններից, ապա, համաձայն նյութի, անցնել ծրագրում
ընդունված դասավորությանը (հեշտից դժվարը), անցնել տառե-
րի տարրերը, տառերը և բառերը գրելու կրկնությանը:

Գեղագրության դասերին այնպիսի բառերի ընտրություն
պետք է կատարել, վոր նրանց տառերն ունենան այն տարրերը,
վորոնց վարժությունները ծրագրված է անցնել տվյալ մոմենտին:

Վորպես ընդհանուր կանոն՝ սկզբում աշակերտները գրում
են դանդաղ, իսկ հետո, տառերը, տառերի տարրերը և բառերը

գծագրելը յուրացնելու համեմատ, գրելու տեմպը հետզհետե ա-
րագացվում է:

Ամբողջ ալբուրենի մեծատառերի և փոքրատառերի գրու-
թյունը յուրացնելուց հետո անցնում են նախադասությունները,
փոքրիկ հատվածները կապակցված գրելուն, պարտադիր կերպով
կերտելով ուղղագրության բոլոր կանոնները:

Գեղագրությունը 3-րդ և 4-րդ դասարաններում

Գեղագրությունն այս դասարաններում պետք է սովորեցնել
բառի գրությունն անընդհատ շարժումով (կից գրություն)․ դրա
համար հանձնարարվում է վորոշ փոքրատառերի և մեծատառերի
յեզդատակ գրություն, վորի նպատակն է դարգացնել արագա-
գրությունը: Դասատուն պետք է հետևի աշակերտի գրելուն,
մատնացուցց անի նրա ձեռագրի մեջ նկատած թերությունները և
ուղղի: 3-րդ և 4-րդ դասարաններում աշակերտների ձեռագրի
բնորոշ սխալներն են՝ թեքելը դեպի ձախ կողմը և տառերի վոչ
հավասար բարձրությունը: Ուսուցիչը պետք է հետևի, վոր ա-
շակերտների ձեռագիրը չվատանա, վոր յերկրորդ և չորրորդ դա-
սարաններում տառերի միջին մասի մեծությունը լինի 3 մմ վոչ
պակաս, պահպանելով տառերի միանման բարձրություն և 75 աս-
տիճան թեքություն դեպի աջ:

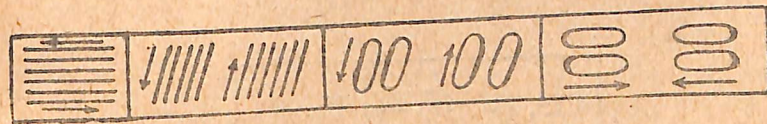
Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Գրելու սկզբնական ձևեր՝ 75 աստիճան թեքությամբ (տես
այրբենարանի ձեռագիրը):

2. Գրելու ժամանակ կանոնավոր նոտելու, տետրը սեղանի
վրա ձիչտ դնելու և դրչակոթին ու մատիտին ձիչտ տիրապետե-
լու ունակություններ: Իրանի, ձեռքերի, վոտքերի, մատների
ձիչտ դիրք, ինչպես և թանաքի, ծծողականի կանոնավոր գոր-
ծածություն:

3. Նախնական վարժություններ․ մատները, ձեռքերը և աչ-
քաչափը դարգացնելու համար աղեղածև դծերի գրություն թե-
թև, բարակ դծիկներով ձախից աջ, ինչպես և այս ու այն կողմը՝
նախաուսը դարգացնելու համար․ բթամատը, ցուցամատը և միջ-
նամատը կուչ բերել և ուղղել․ բարակ դծերի գրության վարժու-
թյուն՝ միայն մատների ոգնությամբ, առանց դաստակը շարժե-
լու․ նույնը՝ հավասար սեղմումով․ ձվածև դծերի գրություն ա-
ջից ձախ, ձախից աջ, ուղղածիզ և պոռկած դիրքով, սկզբում ա-
ռանց սեղմելու, ապա՝ սեղմելով (տես նկար 1):

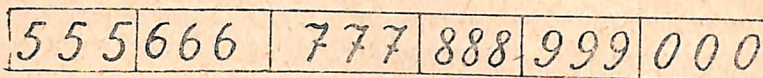
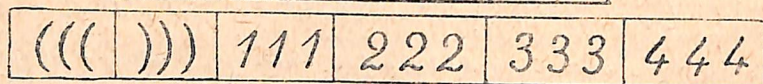
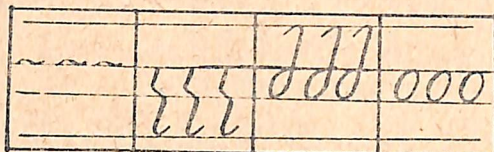
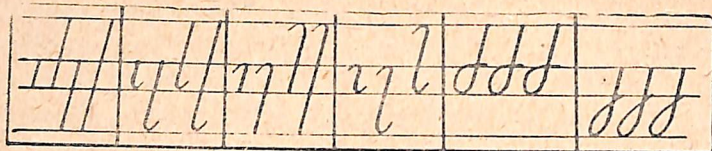

Նկ. 1

Վերահիշյալ վարժությունները կատարվում են նաև նկար-
չության դասերին:

4. Տառերի և բովանդանների գծագրերի ուսումնասիրություն:
Տառերի հիմնական տարրերը․ ուղիղ դիծ, ուղիղ դիծ՝ բոլորքը
դեպի վեր, ուղիղ դիծ՝ բոլորքը դեպի ցած․ ուղիղ դիծ՝ բոլորքը
դեպի վեր և դեպի ցած․ վահագիծ՝ ձախից աջ, աջից ձախ:

Տառերի լրացուցիչ տարրեր, հանդույց, ալիքաձև ու ձվաձև գծեր, թվանշաններ (տես նկար 2):

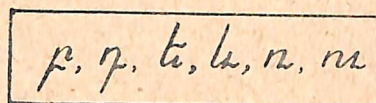

Նկ. 2

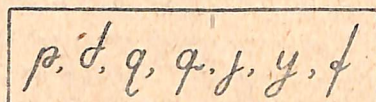
5. Փոփրատառերի առաջին խումբ. այս խմբի տառերն ունեն ուղիղ գծեր՝ բոլորքը դեպի վեր, ուղիղ գիծ՝ բոլորքը դեպի ցած, ուղիղ գիծ՝ բոլորքը դեպի վեր և դեպի ցած:

(ա, գ, բ, ի, լ, խ, կ, հ, ղ, ժ, ն, շ, ո, պ, ս, վ, փ, ր, ք):

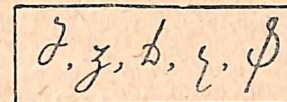
Փոփրատառերի յերկրորդ խումբ. այս խմբի տառերն ունեն նույն հիմնական տարրերը՝ լրացուցիչ գծային մասնիկներով:

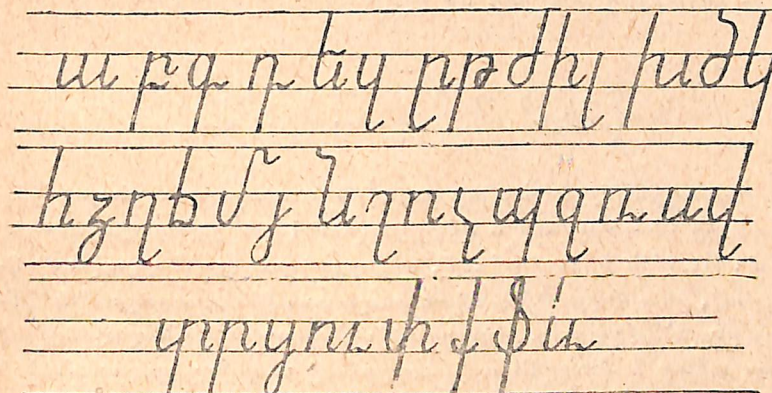
Փոփրատառերի յերրորդ խումբ. այս խմբի տառերն ունեն հանդույցներ և ձվաձև գծիկներ վերևում կամ ներքևում:

Փոփրատառերի չորրորդ խումբ. այս խմբի տառերն ունեն տարրեր տարրեր:

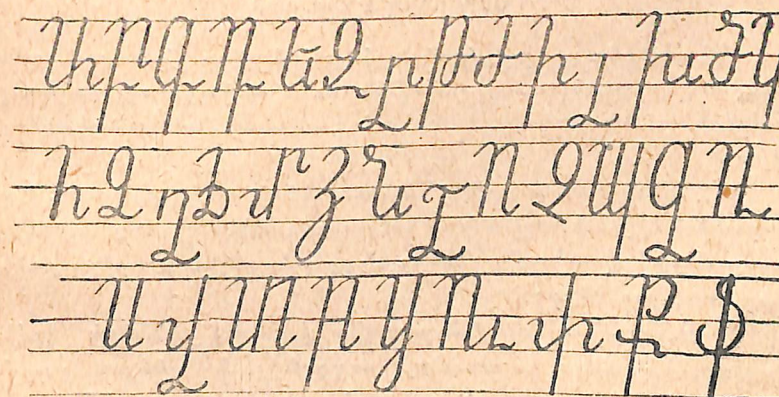

Ձեռագիր փոփրատառեր՝ չորս գծի վրա:

Նկ. 3

Ձեռագիր մեծատառեր՝ չորս գծի վրա:

Նկ. 4

6. Մեծատառերի առաջին խումբ. այս խմբի մեծատառերը փոքրատառերից քիչ են տարբերվում:

(Ք, Գ, Դ, Ե, Զ, Բ, Ժ, Ի, Լ, Խ, Ծ, Կ, Դ, Ը, Զ, Մ, Ը, Ն, Ո, Ու, Վ, Գ, Ն, Ս, Կ, Ֆ):

Այլ զ, ու, ս, լ, ի, ք, ց, փ, ֆ):

Մեծատառերի յերկրորդ խումբ. այս խմբի մեծատառերը փոքրատառերից տարբեր են գրվում:

(Ա, Զ, Զ, Զ, Զ, Զ, Ս, Ք):

Գեղադրության համար առաջին դասարանում հայոց լեզվի ժամերից հատկացվում է վեցորդական (կամ յոթնորդական) մեկ ժամ: Առաջին կիսամյակում, վեցորդական (յոթնորդական) 3—4 անգամ, ըստ վորում 10—ական ընդհանուր առաջին քառորդում և 15—ական ընդհանուր յերկրորդ քառորդում: Գեղադրության պարագմունքները պետք է կապվեն այդքանաբանով տարվող պարագմունքներին: Յերկրորդ կիսամյակում գեղադրությանը հայոց լեզվի դասերից վեցորդական (յոթնորդական) հատկացվում է յերկու պարագմունք, ամեն անգամ տրամադրելով հայոց լեզվի դասի կեսը (20—25 ր.):

Յերկրորդ դասարան

Ամրապնդել գրելու ժամանակ կանոնավոր նստելու, տետրը կանոնավոր բռնելու, գրչակոթին ու մատիտին տիրապետելու, թանաքն ու ծծողականը կանոնավոր գործածելու ունակությունները:

1. Ավելի արագ գրելը 75 աստիճան թեքությամբ, չորս տողանի (միջին մասը 4 մմ) տետրում: Անցնել կից գրության պարզ ձևերի վարժություններ: Ուղղել նստելու և գրելը բռնելու պահանջությունները:

2. Ուսուցման առաջին տարվա վարժությունների կրկնություն: Անընդհատ շարժումով ուղղանկյուն դժելու վարժություն՝ ձեռքի մատերն ու ամբողջ դասակը զարգացնելու նպատակով: Հանդուցավոր և ձվաձև դժեր:

3. Փոքրատառեր գրելը (առաջին դասարանի նյութի կրկնություն):

4. Մեծատառեր գրելը:

Մեծատառերի առաջին խումբը. այս խմբի մեծատառերն ունեն ուղիղ գծեր և վերևում կամ ներքևում բոլորքներ:

(Ա, Զ, Զ, Զ, Զ, Զ, Ս, Զ, Մ, Ը, Ն, Ո, Ու, Վ, Գ, Ն, Ս, Կ, Ֆ):

Այլ, Ս, ի, ք):

Մեծատառերի յերկրորդ խումբը. այս խմբի մեծատառերն ունեն հանդույցներ, ձվաձև մասեր կամ վերջավորություններ:

(Գ, Զ):

5. Գրի պարզությունն ու դյուրընթեքությունը խանգարող անհատական շեղումների ու թեքությունների վերացում՝ առանձին աշակերտների հատուկ վարժություններ տալու միջոցով (առանձին ամբողջական բառերի, վանկերի, տառերի կամ նրանց տարբերի արտադրություն):

Գեղադրությանը յերկրորդ դասարանում հայոց լեզվի ժամերից հատկացվում է վեցորդական (յոթնորդական) մեկ ժամ, յուրաքանչյուր պարագմունքի համար ամեն անգամ տրամադրելով հայոց լեզվի դասի կեսը (20—25 րոպե):

Յերրորդ և չորրորդ դասարաններ

Այս դասարաններից մեկնումեկում հայոց լեզվի դասերից գեղադրությանը հատկացվում է վեցորդական (յոթնորդական) 1—ական ժամ 2 պարագմունքի համար, ամեն անգամ տրամադրելով հայոց լեզվի ժամի կեսը (20—25 րոպե):

Փոքրատաների ու մեծատաների ձեռագիր քրինակներ՝ Վո-
րոշ տաների յերկտակ գրոււքյամբ :

Փոքրատառեր

ա բ գ դ ե Վ ը թ ի լ խ ժ
կ հ շ ղ ֆ ծ յ ն շ ո չ պ զ ու փ
փ ք ք ու փ ժ թ ն

64. 5.

ՄԼԺ ԿԱՌԱՐԱՆԵՐ

U R Q N E L P B D H J K
T Y H L G D V Z U T N Q
W Q N U Y M P Y N y f p §

64. 6

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ՑԵՎ ԱՐՏԱԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԸՆԹԵՐ-
ՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԳՐԱԿԱՆ ՅԵՐԿԵՐ

Ներածական դիտողութիւններ

Մեծ է գեղարվեստական գրականության դերն աճող սերնդի, դաստիարակության գործում:

Բանաստեղծու[թյունների և պատմվածքների ընթերցանու-
թյունը, գեղարվեստական արձակի վերապատմեն ու անդիր ա-
նելը—այս ամենը պետք է ընդլայնի յերեխաների մտահորիզոնը,
հարստացնի նրանց հուզական կյանքը, ապրումները, մի շարք
կոնկրետ պատկերներ տա թե անցյալ և թե ժամանակակից կյան-
քից :

3-րդ և 4-րդ դասարանների ծրագրի ուսումնասիրության արդյունքը պետք է լինի այն, վրի աշակերտները յուրացնեն գրական գրագիտության հետևյալ տարրերը:

1. Հասկանալ գեղարվեստական յերկի տեքստը, նրա դադա-
փարական և գեղարվեստական նշանակությունը:

2. Կարողանալ տարբերել գեղարվեստական յերկերի մի շարք տեսակները (պատմյաժք, մոտանալոր, առակ, հեքիաթ) :

3. Գեղարվեստական լեզվի առանձնահատկությունների տարրական յուրացում. մակդիրներ, համեմատություններ, փոխաբերական բառեր, ռիթմ՝ առանց տեքստի:

4. Տարրական պատկերացում գրվածքի գլխավոր դործող անձերի դասակարգային-սոցիալական պատկանելության վերաբերյալ:

Մրադրով նախատեսնված գրական յերկերի ընթերցանությունը սերտ կապ է ստեղծում պատմության, լեզվի, բնագիտության, աշխարհագրության և այլ գիտությունների միջև, ուժեղ միջոց հանդիսանալով յերեխաների գեղարվեստական դաստիարակության համար, բազմակողմանի հարուստ գիտելիքներ տալով բնության ու հասարակական կյանքի մասին :

Գրական յերկերի ընթերցանության և լեզվի, բնագիտության

ու մյուս արտահայտումներին միջև յեղած կապն արտահայտվում է հետևյալով.

Լեզվի հետ այդ կապն արտահայտվում է նրանում, վոր ընթերցանության համար ընտրված յերկերն իրենց պատկերավոր լեզվով հարուստ նյութ են առկա բանավոր ու գրավոր խոսքի դարգացման, ինչպես նաև լեզվի ուսուցման մյուս աշխատանքների համար:

Պատմության հետ դեղարվեստական յերկերի ընթերցանության կապն արտահայտվում է նրանում, վոր ընտրված յերկերում արտացոլված են հասարակական կյանքի անցյալի և ներկայի առանձին փաստեր ու դեպքեր (որինակ՝ գյուղացիների և կալվածատերերի կյանքը, նրանց փոխհարաբերությունը, կենցաղն ու բարքերը ճորտատիրական իրավունքի դարաշրջանում և այլն), առանձնապես բանավոր դասակարգի և գյուղացիության հեղափոխական պայքարից առանձին դեպքեր ու մոմենտներ, բանավոր դասակարգի առաջնորդների կյանքն ու գործունեությունը, մեր հերոսների կյանքն ու պայքարը, սոցիալիստական շինարարության ու կյանքի պատկերներ, սոցիալիստական վերաբերմունքը դեպի աշխատանքը, խորհրդային հայրենասիրություն և այլն, և այլն:

Բնագիտության և աշխարհագրության հետ այդ կապն արտահայտվում է նրանում, վոր ընթերցանության համար նախատեսված գրքերն ոգնում են աշակերտներին ավելի վառ, ավելի հուզականորեն ըմբռնելու և ճանաչելու բնությունը, նրա յերկվույթները, կենդանական և բուսական աշխարհը, դիտական հայտնագործություններ, ճանապարհորդություններ և այլն:

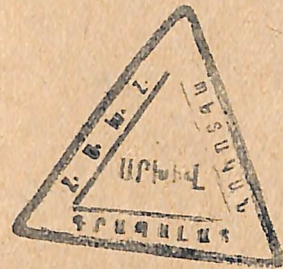
Յերրորդ և չորրորդ դասարանների աշակերտների համար ընթերցանության նյութեր ընտրելիս պետք է ղեկավարվել հետևյալ սկզբունքներով.

1. Յերկի գեղարվեստական նշանակությունը:

2. Տվյալ դասարանի աշակերտների հետաքրքրությունը և նրանց գիտելիքների մակարդակը, ինչպես նաև բովանդակության մոտիկությունը տվյալ հասակի յերեխաներին (ի թիվս այլ յերկերի՝ ընթերցանության համար այնպիսի յերկերի ընտրություն, վորոնց մեջ գործող անձինք յերեխաներն են):

Բացի ծրագրում նշված յերկերից, անհրաժեշտ է ընթերցանության համար նկատի ունենալ և հանձնարարել յերեխաներին կարդալու նրանց համար մատչելի այժմեականության թիմատիկայով այլ գեղարվեստական նյութեր (պատմվածքներ ու բանաս-

տեղծություններ), վորոնք վերաբերում են խորհրդային յերկրի կյանքին ու բնությանը, մեր հայրենիքի հերոսների, անվանի մարդկանց կյանքին ու գործերին, ինչպես նաև կապիտալիստական յերկերների աշխատավորների յերեխաների դրությունը, նրանց հեղափոխական պայքարին: 1-ին դասարանից իսկ պետք է ուղարկործել «Հոկտեմբերիկ» ամսագիրը, 3-րդ դասարանից՝ «Պիոներ կանչը»:

Յեխն. խմբ. Հր. Կոթողյան
Սրբազրեչ Ա. Յ.-Մկրտչյան

Հանձնված է արտադրության 11/VIII 1937 թ.

Ստորագրված է տպագրելու 27/VIII 1937 թ.

Գրավիտի լիազոր Պ— 4192, հրատ. № 3748, պատվեր № 170,

2½ տպ. մամուլ. մեկ տպ. մամուլում 40:000 տպ. նը., տիրած 4000

Հայկուսհրատի տպարան, Յերևան, Ալավերդյան № 71

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0977606

407

ԳԻՆԸ 1 Ռ.

2 СЕН. 1937

11
28551

30

**ПРОГРАММЫ
НАЧАЛЬНЫХ ШКОЛ
АРМЯНСКИЙ ЯЗЫК
(для армянских школ)
I—IV классы
Гиз Армянской ССР. Ереван. 1937**